

منحل شوند و متقابلا موارد موفق، توسعه یافته و شبکه‌ای را تشکیل دهند. ذکر این نکته نیز مهم است که نشاط فرهنگی شامل سه زمینه ارائه فرصت مشارکت فرهنگی، مشارکت فرهنگی و حمایت است که در خانه‌های خلاق و نوآور عینیت پیدا می‌کند؛ زیرا این خانه‌ها فضایی را برای

خانه‌های خلاق و نوآوری ایران

مشارکت فرهنگی
تعامل با هنرمندان و افراد
خانه‌های خلاق و نوآور با ارائه
انگیزه افراد در مشارکت فرهنگی
باز می‌کنند. بنابراین می‌توان گفت سهم

تبادل ایده‌ها، آموزش هنرها و صنایع دستی، رویدادها و سایر فعالیت‌های فرهنگی فراهم می‌کنند. همچنین از این طریق فرصت‌های جدیدی برای به ارمغان می‌آورند و به بستری پویا برای علاقه‌مند به فرهنگ و هنر تبدیل می‌شوند. برنامه‌های گوناگون فرهنگی و هنری، سبب افزایش می‌شوند و برای ورود فعالان به عرصه رقابت افق جدیدی خانه‌های خلاق در ارتقای نشاط فرهنگی مهم و برجسته است.

کم‌توجهی به خانه‌های خلاق نسبت به دانش‌بنیان‌ها

با وجود گستره کنشگران صنایع فرهنگی، نسبت خانه‌های خلاق و نوآور به دانش‌بنیان‌ها در اختصاص منابع و اعطای تسهیلاتی که توسط صندوق نوآوری و شکوفایی ساماندهی می‌شود، در بهترین حالت حدود یک دهم است؛ البته این نسبت بسته به میزان ظرفیت، نشاط و کارکرد باید سنجیده می‌شود و این آمارها با توجه به موضوع صنعت چه خلاق و چه دانش‌بنیان معنا پیدا می‌کنند. دانش‌بنیان‌ها مانند لوازم پزشکی و یا نوآوری‌های مبتنی بر نانو، به دلیل پیچیده بودن فناوری‌هایشان، جامعه مخاطب محدود و افراد مرتبط خاص خود را دارند، اما حوزه صنایع خلاق به دلیل گستره مخاطبی که در کل جامعه در اقوام و اقشار گوناگون و در گروه‌های سنی مختلف دارند، نیازمند بستری برای شبکه‌سازی، پروراندن و بالغ کردن کسب و کارهای نوپاست تا وارد عرصه بازار و کسب‌وکار شوند.

در بدو تاسیس خانه‌های خلاق معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان ریاست جمهوری به تأمین زیرساخت‌ها برای نیل به تعداد قابل قبولی از خانه‌های خلاق پرداخت و بعد از ابلاغ سند ملی توسعه فناوری‌های فرهنگی و نرم، قانونگذاری تنظیم‌گری و حمایت مستقیم از واحدهای خلاق را در پیش گرفت. این در حالی است که در این روند صرف تمرکز بر افزایش مثبت خانه‌های خلاق و نوآور و افزودن بر تعداد آنها آسیب‌هایی از جمله ثبت خانه‌های خلاق و نوآور نهادهای دولتی، ثبت مجموعه‌های نامرتبط با هدف اصلی خانه‌های خلاق به عنوان خان‌ه خلاق و نوآوری، ایجاد امید و توقع در مجموعه‌هایی که ثبت شده‌اند، اما شرایط دریافت تسهیلات را ندارند و مواجهه با خانه‌های خلاق ثبت شده که مرجعیت مطلوبی در میان فعالان فرهنگ و هنر ندارند را به همراه داشته است.

نگاه عمومی به خانه‌های خلاق و نوآور چگونه است؟

به طور کلی ایده خان‌ه خلاق و نوآور به عنوان مکمل زنجیره ارزش صنایع خلاق و توسعه فرهنگی ایده خوبی بوده است و می‌توانست زمینه‌های جذابی برای مشارکت فرهنگی فراهم کند، اما آیا خانه‌های خلاق و نوآور به مرجعی برای مشارکت و نوآوری، تبدیل شده‌اند؟ یافته‌ها حاکی از آن است که عموم مردم و حتی فعالان عرصه فرهنگ و هنر به خانه‌های خلاق، نگاهی شبیه به مؤسسه آموزشی و خصوصی در حوزه فرهنگ و هنر دارند که این تلقی باعث غفلت از ظرفیت‌هایی نظیر مشارکت فرهنگی، راهبری در بستر مشاوره و شبکه‌سازی (منتورینگ) و بازارپردازی موجود در خانه‌های خلاق و نوآور شده است. در صورتی که الگوهای خارجی و مراکز خلاق در خارج از کشور به جای تعدد، به کیفیت توجه داشته و مجموعه‌ها در فضایی پویا با تخصص‌های متنوع در مجتمع‌های بزرگ گردهم آمده‌اند و در حد یک دانشگاه محل رجوع فعالان از اقشار مختلفاند. البته که تعدد و پراکندگی خانه‌های خلاق در راستای برنامه‌ریزی فرهنگی غیرمتمرکز اقدامی مفید است، اما ساختارهای مجتمع‌گونه برنامه‌ریزی شده باکیفیت و شناخته شده، فرصت مشارکت بیشتری را فراهم می‌آورند. از این رو برای بهبود زیست‌بوم صنایع فرهنگی و بازدهی بیشتر در ارتقای نشاط فرهنگی و جلب مشارکت ساختارهای متمرکز و بزرگ پیشنهاد می‌شوند.

ورود دولت ممنوع!

از منظری دیگر ورود بخش دولت به خانه‌های خلاق و تقاضا برای ثبت خان‌ه خلاق از جانب دستگاه‌های دولتی، آن چیزی است که در تعارض با بنیان اصلی خانه‌های خلاق و نوآوری بوده است. به بیان دیگر، سیاست ستاد توسعه فناوری‌های فرهنگی و نرم، اتکای خانه‌های خلاق به بخش خصوصی بوده و آن هم به دلیل آسیب‌هایی است که متوجه خانه‌های خلاق و نوآور وابسته به دستگاه دولتی است؛ زیرا معمولا حضورشان پایدار نبوده و به شخص و دوره مسئولیت مدیران وقت متکی‌اند که با تغییر مسئولیت، این ساختار را ناپایدار می‌کند. همچنین زمینه را برای انحصار فراهم می‌آورد. آسیب دیگر ورود مجموعه‌های دولتی این است که رویکرد مردم‌نهاد بودن این ساختار را زیر سؤال می‌برد و می‌تواند به حیات خلوتی برای سازمان‌های دولتی و بستری نمایشی تبدیل شود و امکان رانت و فساد مالی را نیز فراهم آورد. لذا اگرچه تعداد خانه‌های خلاق و نوآور وابسته به ساختارهای دولتی محدود است و آمار دقیق و تفکیکی از این مجموعه‌ها در دست نیست، اما نقد تنها از جهت دولتی بودن یا دولتی نبودن نیست بلکه مسئله کنترل این آسیب است که این ساختار بستری برای توزیع رانت، فعالیت‌های نمایشی و کارنامه‌ای نشود.

پی‌نوشت: در بخش‌هایی از این گزارش از اطلاعات مقاله «تحلیلی بر خانه‌های خلاق و نوآور از منظر نشاط فرهنگی» منتشر شده توسط مرکز پژوهش‌های مجلس استفاده شده است.

نگاهی به شکل‌گیری خانه‌های خلاق؛

آیا «خانه‌های خلاق» به صنایع فرهنگی کمک می‌کنند؟

فعالیت خانه‌های خلاق و نوآور از سال ۱۳۹۸ آغاز شد و اگرچه کارکرد اولیه این مراکز این بود که تکمیل‌کننده چرخه اقتصادی صنایع خلاق و کمک به بازاریابی کسب‌وکارهای نوپا باشند، اما مواردی از جمله تمرکز بر افزایش تعداد خانه‌های خلاق، سوق یافتن خانه‌های خلاق به سمت دولتی شدن و... باعث شد از توجه به بازدهی و سهم خانه‌های خلاق در زنجیره ارزش صنایع خلاق غفلت شود و در حال حاضر این خانه‌ها تا حد قابل توجهی از اهداف فرهنگی خود فاصله گیرند و به سمت اهداف فناورانه سوق پیدا کنند.

خانه خلاق

به گزارش بازارکار، مفهوم نشاط فرهنگی بیانگر سهم فرهنگ و هنر در زندگی روزمره افراد جامعه است که مشارکت در تولید و مصرف کالا یا خدمات فرهنگی را می‌سجد. ایده خانه‌های خلاق و نوآور در ابتدا، بستر مناسبی برای اصلاح و تقویت زیست‌بوم صنایع خلاق (صنایع دستی، هنرهای تجسمی، پویانمایی، بازی‌سازی و...) و عرصه‌ای برای ارتقای نشاط فرهنگی به نظر می‌رسید؛ اما در مرحله اجرا، فراز و فرودهایی را تجربه کرد. اکنون دوره‌ای را گذرانده که می‌توان ارزیابی کرد از سیاستگذاری تا اجرا، خانه‌های خلاق و نوآور در رسیدن به اهداف خود و در جهت تقویت مشارکت مردمی در بستر فرهنگ چگونه عمل کرده است. این در حالی است که بررسی‌ها نشان می‌دهد خانه‌های خلاق بیشتر از اینکه بر مفهوم مشارکت فرهنگی تأکید داشته باشند، اکنون بر بخش‌های فناورانه تأکید دارند.

ایده خانه‌های خلاق و نوآور زمانی شکل گرفت که دغدغه جذب حمایت برای رونق صنایع خلاق ایجاد شد و انتظار می‌رفت به دو مسئله اصلی یعنی رشد و شکل‌دهی کسب و کارهای نوپا (استارت‌آپ‌ها) و ساماندهی و پوشش همه حوزه‌های صنایع خلاق به‌ویژه صنایع و هنرهای انفرادی مانند هنرهای تجسمی از قبیل نقاشی و یا آنهایی که امکان تبدیل به یک شرکت خلاق را ندارند پاسخ دهد.

ایده‌های مهم که چندان موثر واقع نشد...

خانه‌های خلاق و نوآور را می‌توان از دو جهت لزوم توجه به مردمی بودن عرصه فرهنگ و نیاز به الگوهای کاربردی و نوین برای توسعه فرهنگی در کشور الگویی قابل دفاع و ظرفیتی برای افزایش نشاط فرهنگی دانست. البته هرچند ایده خانه‌های خلاق در نظر برای اصلاح و بهبود زیست‌بوم صنایع فرهنگی بسیار مفید بود، اما در عمل با توجه به فقدان جلب مشارکت کافی نتوانست در زنجیره ارزش صنایع خلاق نقش جدی ایفا کند.

مشارکت مردم در امور فرهنگی سهم مهمی در ارتقای نشاط فرهنگی و بروز خلاقیت دارد و خانه‌های خلاق و نوآور این ظرفیت را دارند که مشارکت جمعیت زیادی از فعالان را پوشش دهند، کسب و کارهای نوپا و اقشار مختلف را جذب کنند و بازدهی و پویایی آنها را افزایش دهند. از این جهت نشاط فرهنگی رویکردی است که موجب حیات فرهنگی خانه‌های خلاق و نوآور شده و به دنبال آن سبب احیای امید جامعه برای مشارکت مردمی می‌شود. مشارکت فرهنگی به معنای تولید و مصرف خدمات و کالای فرهنگی یا هر ایده خلاق در جهت ایجاد نشاط و بالندگی فرهنگی جامعه امری ضروری است و به نظر می‌رسد عملکرد خانه‌های خلاق و نوآور دچار ضعف‌هایی بوده

استان	تعداد	استان	تعداد
تهران	۶۲	مرکزی	۲
اصفهان	۴	کرمانشاه	۱
آذربایجان شرقی	۱	ایلام	۲
خراسان شمالی	۲	کردستان	۳
همدان	۲	بوشهر	۱
یزد	۱	اردبیل	۱
خوزستان	۱	آذربایجان غربی	۲
گیلان	۱	مازندران	۴
کرمان	۳	قم	۳
خراسان رضوی	۴	قزوین	۱
سیستان و بلوچستان	۶	زنجان	۲
البرز	۴	فارس	۱
		گلستان	۱

است که به دنبال آن مشارکت فرهنگی مطلوبی را از سوی مردم شاهد نبودیم.

پراکندگی خانه‌های خلاق ثبت شده در معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان ریاست جمهوری پراکندگی خانه‌های خلاق ثبت شده در معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان ریاست جمهوری

وقتی کمیت فدای کیفیت شد

از ابتدای اجرای طرح خانه‌های خلاق و نوآور یعنی از سال ۱۳۹۸ ثبت مجموعه‌های واجد شرایط به عنوان خان‌ه خلاق و نوآور اولویت پیدا کرد زیرا برای پیش بردن این طرح در سطح کلان و جذب حمایت‌ها، لازم بود تعداد قابل توجهی از خانه‌های خلاق تاسیس شود. اگرچه کارکرد اولیه خانه‌های خلاق و نوآور تکمیل‌کننده چرخه اقتصادی صنایع خلاق و کمک به بازاریابی کسب‌وکارهای نوپا در نظر گرفته شده بود، اما تمرکز بر افزایش تعداد خانه‌های خلاق باعث شد از توجه به بازدهی و سهم خانه‌های خلاق در زنجیره ارزش صنایع خلاق غفلت شود.

با تشویق معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان ریاست جمهوری، تعداد به نسبت مناسبی از خانه‌های خلاق و نوآور ثبت شدند. این تشویق‌ها و وعده‌ها، نوعی توقع حمایت را در فعالان این مجموعه‌ها ایجاد و آنها را به تسهیلات ویژه‌ای امیدوار کرد که عملاً آن‌طور که انتظار می‌رفت، محقق نشد و در بین شبکه‌های خلاق این تلقی به وجود آمد که صنایع خلاق نسبت به دانش‌بنیان‌ها در دولت از حمایت کمتری برخوردار است.

از طرفی سیاست‌گذاری‌های سلیقه‌ای و تجربه‌های ناکام فعالان خانه‌های خلاق و نوآور از موارد دیگری است که بر مشارکت فرهنگی به زیست‌بوم خلاق خدشه وارد می‌کند؛ این در حالی است که باید خانه‌های خلاق و نوآور نسبت به توانمندی و ظرفیتشان در حل مسائل زیست‌بوم خلاق ارزیابی شوند و اگر عملکرد موثری ارائه نمی‌دهند،